

DAGENS FRÅGOR

Den 8 juli.

In memoriam. Ministären Hansson har dragit sina färde. Med den obenägenhet att ta regeringsansvar, som mellanpartierna tidigare under legislaturperioden ådagalagt, och med den trivsel på taburetterna, som de socialdemokratiska regeringsledamöterna aldrig gjort någon hemlighet av, trodde man i det längsta, att regeringsfrågan skulle avgöras först i höst, då hr Hansson inför folket hade att redovisa för sitt fögderi. Att i spetsen för sitt garde få möta väljarna torde också ha varit den avgångne statsministerns innersta önskan. När socialistministrarna likväl redan före valstridens början måste packa in och bryta upp, var detta sannolikt ett streck i räkningen. Exstatsministern hade misstagit sig på mellanpartiernas servilitet, och han hade ännu mer överskattat sin egen underhandlingskonst. När lock icke längre hjälpte, försökte han med pock. Som alltid när en socialistregering i Sverige går, blev det även i år ett oherrans väsen. I två veckor varade det ståndskall, som regeringen öppnat mot den borgerliga majoriteten i allmänhet och folkpartiet i synnerhet; hr Hanssons till stilen pompösa slutuppgörelse med de borgerliga, när folkpensioneringsgraderingen behandlades, har också av en kåsör förliknats vid gamle kung Göstas avsked till ständerna. Som det politiska skådespelets stora regissör sörjde hr Hansson för att han icke försvann ljudlöst genom någon bakdörr; han arrangerade en dramatisk slutakt full av bullrande och patetiska effekter, som gjorde vår riksdag i högre grad än på årtal till föremål för folkets nästan andlösa uppmärksamhet. Hr Hanssons »riksteater» överträffade vida hr Engbergs.

Ministären Hansson kan glädja sig åt mycket erkännande i pressens eftermälen. Tvivelsutan hör den till de intressantaste, som vårt land på decennier haft. I jämförelse med många företrädare har den framför allt utmärkt sig för en enastående homogenitet. Där har icke funnits någon blandning av gammalt och ungt eller av politiker och fackmän. Den har bestått — med undantag för den sistkomne hr Levinsson — av hundraprocentiga politiker. Medan Brantings ministärer inrymde sida vid sida representanter för en äldre försliten och en yngre dådlystnare generation, valde hr Hansson till medarbetare blott jämnåriga. I sin helhet ha regeringsledamöterna bildat ett sällsynt sammansvetsat kamratlag. Man jämföre härmed den Pehrssonska ministärens statsråd, vilkas sammanträffande på morgonen fredagen den 19 juni måste ha utgjort en sannskyldig presensationscour. Den Hanssonska regeringen ägde i sin starka inre samhörighet en sällsynt styrka. Den förtjänar också erkännande för sin sprudlande arbetsglädje; från borgerlig synpunkt var denna aktivitet mången gång farlig och äventyrlig, men regeringsledamöternas oförvägenhet att ge sig i kast med svåra uppgifter,

deras djärvhet i problemställningen och deras ofta visade fördomsfria realism ha imponerat.

I stort sett hade regeringsledamöterna både administrativt och parlamentariskt representerat mycket hög kvalitet. Från borgerliga utgångspunkter har man visserligen svårt att strö rosor för exempelvis den vankelmodige och svage hr Vennerström eller den maniakaliske gåpåaren hr Schlyter eller att hemfalla åt någon beundran inför den självsvåldige, impertinente hr Möller. Men personer som hrr Sandler, Sköld, Leo och Undén, ja, även hrr Engberg och Wigforss ha alla var och en på sina områden gjort betydande insatser och i hög grad åtnjutit kamrarnas respekt. Den avgående regeringschefen själv har framträtt som den obestridda ledaren, uppenbarligen föremål för en Brantings auktoritet både bland kolleger och i partiet, dessutom i ägo av en offensivkraft, som föregångsmannen på ålderns dar ej var mäktig. I högre grad än någon föregående regering har den bortgångna ministären genom sin verksamhet bekräftat den sats, vars riktighet många vilja betvivla, nämligen att regerandets konst generellt sett bäst lämpar sig för politiker — vilket givetvis ej utesluter, att s. k. fackmän många gånger ha gjort lysande regeringsinsatser, särskilt om de stått under överinseende av en dominerande statsminister. Även deciderade motståndare till socialdemokratien bära också på en lönnlig känsla av glädje över att den svenska folkstyrelsen direkt ur folkdjupet »uppdragit» så många framstående män, ofta blott med politisk förträning, som den socialdemokratiska regeringen inrymt.

Dessa erkännanden över partigränserna kunna dock icke fördölja den fällda ministärens svaga sidor. Icke minst har man måst fästa sig vid dess självgodhet. Hur angelägen socialdemokratien än är att utestänga alla baciller från diktaturens länder, måste dock hr Hansson åtminstone i ett hänseende ha mottagit smitta därifrån: alla möjliga och omöjliga tillfällen har han utnyttjat för att stämma upp lovsånger till regeringens ära i en tonart, som skulle anstå en diktators klackörer. I grund och botten har hr Hansson varit sin egen regerings propagandaminister. I pensionsdebatten formligen dikterade han för protokollet såsom ett slags historiens gudinna sina stordåd; bilden har en parallell, gjuten i brons på Gustaf Adolfs torg, blott med den skillnaden att Axel Oxenstierna för Clio föredrog att diktera sin konungs bragder.

Socialistregeringens monopolanspråk att företräda välfärdspolitiken utgöra ett typiskt utslag av dess egenrättfärdighet. Så länge det kvarstår obevisat att just det lilla, som skilde regeringspolitiken 1933 från högerns och folkpartiets hjälplinje, varit den nuvarande högkonjunktorens hävstång, måste regeringens anspråk förbli omstridda och bestridda. Det självtagna epitetet »välfärdsregeringen» innebär en orättmätig utmaning mot övriga partier, som sannerligen också gjort positiva insatser under perioden i »välfärdens» namn och till »folkhemmets» gagn. I viktiga stycken voro de borgerliga socialdemokraterna långt före i tid, när det gällde att igångsätta en kura-

tiv krispolitik; sålunda kan erinras om att socialdemokraterna ej voro mera framsynta än att de i jordbruksfrågan — liksom i försvarsfrågan — 1932 gingo till val på ett program, som gick stick i stäv emot den politik, som regeringen efter mycken vacklan och villrådighet slutligen fann opportunt eller rådligt att göra till sin. Även om hr Hansson gäller till vissa delar Disraelis ord om Peel att denne hade fyra ståndpunkter, dels den han lämnat, dels den han slagit in på, dels den parlamentet pressat honom till och — dels den han borde ha gått. Överhuvud vittnar det socialdemokratiska partiets anammande av ordet »välfärdspolitik» för egen räkning om en sällsynt suffisans i det mest jesuitiska syfte, särskilt om man besinnar, hur planlöst »planhushållningens» regering först uppträdde och hur starkt tillfälligheternas spel format dess politik. Klarsynen har icke i högre grad än för andra regeringar varit hr Hanssons kompass.

I sin nyligen utgivna bok »Från Per Götrek till Per Albin» — där socialdemokraternas utveckling i fråga om parlamentarism och ministersocialism blivit mycket intressant, om också subjektivt belyst — har den socialdemokratiskt orienterade författaren, fil. d:r John Lindgren, kallat 1920-talet för »regeringsmaktens förfallsperiod» men betitlat den Hanssonska ministärens tillkomst »regeringsmaktens renässans». Det kan icke bestridas att ministären Hansson under de första åren förskaffat regeringsmakten en starkare ställning än på mången god dag. Frågan är dock, om hr Hansson påverkade utvecklingen i högre grad än hr Ekman, när denne som envetnast laboretrade med sitt vågmästeri i regeringsställning. Det är icke säkert, att en objektiv undersökning skulle besanna det befogade i det socialdemokratiska skrytet. Om d:r Lindgren dröjt med utgivandet av sin bok ett par veckor, skulle han dessutom på dess sista blad ha nödgats för ministären Hanssons räkning inregistrera det största antal nederlag i storpolitiska frågor, som en svensk regering väl någonsin lidit inom en lika kort tidrymd. Måhända hade några av regeringsförslagen tillyxats med tanke på höstvalen och utan förhoppningar om riksdagens bifall, men oavsett detta slutade »regeringsmaktens renässans» i en förnedring för regeringen av sällan skådat omfång. Sanningen att säga var regeringen stark endast så länge »arbetares och bönders» klasspolitiska intressen kunde ömsesidigt tillfredsställas; när eningsbandet dem emellan brast och hr Hanssons förråd av matnyttiga bytesvaror tagit slut, tog det också ett brått slut med den starka regeringsmakten. Hr Hansson bevarade visserligen in i det sista imperatorsgesten, men som parlamentarisk trollkarl avslöjades han.

Politiska finaler. Årets händelserika riksdag kunde avslutas först vid mid-sommartid. Dess längd liksom de stora ärendenas mångfald beteckna rekord. Den sena avslutningen har måst framkalla undran, om de parlamentariska arbetsformerna äro rationella. Tidigare under riksdagen tycktes majoriteten finna allt väl beställt, ty den avfärdade mycket snävt högerledarnas motion om en rationali-

sering av riksdagsarbetet; motionärerna tänkte sig i första hand avlastning av en del »småfrågor» från riksdagens arbetsuppgifter och i andra hand vissa varsamma restriktioner i motions- och yttranderätten. Det är möjligt, att samma majoritet skulle ha sett litet annorlunda på motionen, om denna kommit före först i juni. Så länge den nuvarande tendensen med arbetsbördans stegring och riksdagar långt in i juni håller i sig, är åtminstone en fara uppenbar — att riksdagsuppdraget blott kan handhas av mer eller mindre »professionals» eller av pensionärer och att det blir allt svårare att kunna ta t. ex. industrilivets män i anspråk för lagstiftarevärv. Riksdagens verkligt representativa karaktär står med andra ord inför risken att försvagas eller förvanskas. Att den sakliga behandlingen mången gång blir lidande på massanhopningen av frågor måste också trots arbetets intensifiering vara oundvikligt. Tvivel kan också uttalas, om utskottsarbetet numera alltid kännetecknas eller kan kännetecknas av den grundlighet, som ansetts så utmärkande för våra riksdagsutskott; ostridigt bli vissa frågor föremål för synnerligen noggrann beredning, men att åtskilliga ärenden avfärdas lätt av utskotten visar folkpensioneringsfrågan, som sedan gjordes till kabinettsfråga men som blott utskottsbehandlades i tjugu minuter, innan alla partier voro färdiga att skrida till beslut. Även de, som hysa all vördnad för den av århundradens tradition patinerade arbetsordningen, måste numer inför överbelastningen ha klart för sig, att det ej går att på riksdagsarbetet tillämpa satsen om åsnan, att tål du det, så tål du det.

Å andra sidan ligger det säkerligen en del överdrift i kritiken av den oundvikliga slutspurten med dess uppsjö av frågor. Så länge alla för riksdagen framlagda frågor, det må vara propositioner eller motioner, skola behandlas av samma års riksdag (diskontinuitetsprincipen), måste enligt sakens natur en överhopning uppstå vid riksdagens slut. Icke heller anordnandet av plena flera dagar i sträck (i stället för normalt onsdagar och lördagar) kan i och för sig vara något oformligt; i åtskilliga andra parlament äro plena t. ex. fem dagar i veckan normalt förekommande. Icke heller torde kammarbesluten på grund av överanhopningen och brådskan fattas i blindo, ty i regel sparas de viktigaste frågorna till sist, och beträffande dessa äro riksdagsmännens uppfattningar efter partimöten, pressdebatter o. s. v. mest deciderade. Snarast skulle man kunna säga, att garantierna mot slumpbeslut äro större under slutspurten än eljest, enär riksdagsmännen just då äro talrikare närvarande än tidigare under riksdagen, då många ofta äro hemresta. Slutligen torde man endast med starka reservationer kunna göra gällande, att talträngdheten skulle så starkt ha stegrats, att den orsakat riksdagsarbetets förlängning; ökningen av antalet partier och särskilt kilbommarnas och sillénarnas gaphalsighet har visserligen ökat talflödet, men bortses från försvarsdebatten har riksdagen i år knappast haft några särskilt långa debatter. Talens ökning torde knappast stå i proportion till ärendenas, och dessutom har folk numera ej tid att tala så långsamt som i den gamla, goda tiden; endast hr P. Alb. Hansson tycks

ha saktat farten eller — för att använda Fridolf Rhudins uttryck — börjat tala »glesare», ju mer hans ord fått betydelse.

Ävenså bör observeras, att vissa överraskande beslut i andra kammaren — rörande t. ex. den statsfientliga propagandan, förenings- och förhandlingsrätten i »första läsningen», skattefrågorna likaledes i »första läsningen» samt arbetsfreden, — ej helt få skrivas på slutbrådskans konto. I nämnda frågor segrade den socialdemokratiska linjen, trots de borgerligas uppgörelser; genom sammanjämkningar blevo dock andra kammarens första beslut i ett par av frågorna utan större betydelse, och endast avslaget å skrivelseförslaget angående en beredskapslagstiftning mot statsfientlig verksamhet kullkastade »ritningarna». Orsaken till dessa voteringsöverraskningar var till stor del att tillskriva den otroligt hårda pressning, för vilken socialdemokraterna utsatte folkpartiet efter utgången i försvars- och pensionsfrågorna; särskilt det mycket olyckligt formulerade »tiggarbrev», som folkpartiet utsänt till höger och vänster, användes härvid som ett vasst och verkningsfullt tillhygge. Det var omöjligt att värja sig för intrycket, att folkpartiet för några dagar dukade under för trycket och ej fullständigt kunde bevara sin sammanhållning; folkpartiets ledare var också påfallande tyst under de sista dagarna. Även några av de bondeförbundare, som gjort sig kända för att vilja stå väl med socialdemokraterna, fronderade i ett par frågor. Några medlemmar ur nämnda partier kände efter socialdemokraternas avgörande nederlag tydligen ett behov att dämpa vreden och lägga balsam på såren. Sådana stämningar måste man räkna med i politiken, men de kunna uppstå även vid andra tider än under uppbrottet.

Huvudanmärkningen för den orimliga snedvridningen av riksdagsarbetet måste i år riktas mot regeringen. Aldrig någonsin har förekommit, att så stora propositioner avlämnats så sent som i år; praktiskt taget alla större regeringsförslag framlades först i mars eller senare. Riksdagen kan knappast göras ansvarig för att plena ända framåt maj ibland malde tomt — icke på åratal ha i Andra kammaren hållits så få kvällsplena som i år t. o. m. maj månad. Däremot borde riksdagen kunna sätta stopp för de båda sista veckornas ideliga nattplena; även om arvodena tagit slut och uttröttningsmetoden är den effektivaste hämskon på talträngdheten, kan det icke begäras att ledamöterna dag och natt flera dygn i sträck skola orka med utskottsarbete, plena, partimöten o. s. v. utan att bli utpinade och utslitna. Riksdagen kan ej kallas någon mönsterarbetsgivare, då den exploaterar sina medlemmars arbetskraft under dessa slutveckor på ett sätt, som torde sakna motstycke utomlands. Och det måste vara något fel i systemet, när rädslan för att hemresan på grund av gemensamma voteringar e. dyl. skall fördröjas kan leda till kammarbeslut, som eljest ej skulle fattas, något som kan göra hela tvåkammersystemet fiktivt. Regelbundet återkommande är den hast, varmed skattebesluten fattas och som gör kammardebatterna därom i hög grad meningslösa; trasslet i år vid bestämmandet av skattesatserna, då kamrarna stannade i skiljaktiga

beslut, är ett talande vittnesbörd om systemets brister. Det illusoriska i budgetdebatten framstår så mycket betänkligare, som den bristande enhetligheten i riksdagens budgetbehandling alltid ansetts som en av de största svagheter i vår riksdagsordning.

Även om riksdagen ogärna vill reformera sig själv, måste dock förloppet av årets riksmöte ha ådagalagt nödvändigheten av att arbetsformerna upptas till förnyad omprövning. Att denna måste bli grundligare än 1932 års dvärgreform synes oundvikligt. Att propositionerna avlämnas i tid — som den nya regeringen utlovat — är visserligen betydelsefullt men ej allt. Det väsentliga är att åstadkomma en riksdagens självbegränsning, som ger nödigt rådrum för avgörandena i de stora frågorna. Detta kan ej åstadkommas utan att en lättnad i arbetsbördan vinnes. Befriades riksdagen från en del tidsödande småkrafts, skulle den säkerligen också snart komma till rätta med uppbrottsbrådskans hafs.

Kännetecknades riksdagens uppbrott av den sedvanliga brådskan, tog den socialdemokratiska regeringen sin förestående hädanfärd mera lugnt och kallblodigt. Så fort skeppet började sjunka, gjorde regeringen — som det sagts — en serie »testamentariska förordnanden». Sina sista veckor ägnade den ivrigt åt att tillsätta kommittéer. Naturligtvis var den härvid i sin fulla formella rätt, helst om den länge planerat vissa utredningar och gjort förberedelser härtill. Kan det försenade kommittétillsättandet dessutom tolkas som ett gottgörande av en tidigare försummelse — vi tänka t. ex. på utredningarna av luftskyddet och den s. k. främlingsinvasionen —, har det som varje annan botgörning en försönande sida. Men igångsättandet av nya utredningar måste lätt framkalla misstanken att den dödsdömda regeringen antingen ville förekomma den efterföljande ministären eller också önskade sörja för en utredning av frågor, som blott intressera socialdemokraterna. I förra fallet kunde hr Hansson och hans män åstunda att ge kommittéerna en sådan sammansättning och sådana direktiv, som dessa eljest sannolikt ej fått; i senare fallet kunde de ledas av valtaktiska hänsyn eller av önskan att genom statens försorg få problemen belysta på ett sätt, som partiet sedermera kunde begagna i agitationen. En blick på vissa kommittéers sammansättning och utredningsuppdrag vittnar icke, lindrigt sagt, om någon blyghet från socialdemokraternas sida. Det skulle sannerligen ej förvåna, om den nya regeringen — därest den ej ville låna Thorssons berömda Geddesyxa — funne sig föranlåten till en eftergranskning.

De socialdemokratiska regeringarnas tilltagsna metoder, i fråga om utredningar ha alltid varit föremål för förundran och kritik. Det sista utslaget av denna tilltagsenhet har varit kreerandet av nya kommittéer, när regeringen stapplade på gravens bredd. Det verkade nästan som om regeringen ville förlänga eller förpuppa sitt liv i kommittéernas form. Men vad en regering kan tillåta sig vid starten kan te sig mindre lämpligt kort före demissionen. Man kan verkligen för-

våna sig över att regeringen ej velat visa större hänsyn mot efterträdaren och den faktiska riksdagsmajoriteten. Hur utsatt blev ej den Lindmanska regeringen icke minst från socialdemokratiskt håll för kritik, när den 1929 — alltså ett år innan någon avgång kom på tal — igångsatte den förberedande försvarsutredningen. Då ville man påskina, att demokratiens och parlamentarismens fundamentalregler kränkts. Nu handlar ett minoritetsparti ungefär som om det ägde ett slags fideikommissrätt till statsförvaltningen. Den Hanssonska regeringen slutade sitt liv ej blott i övermod; genom sina kommitté-tillsättningar brast den även i »fair play». Några sätta kanske större värde på övermodet, men i längden varar rent spel längst.

Förenings- och förhandlingsrätten. Sist i raden av de många större frågor, som avgjordes under slutspurten i riksdagen, kommo tjänstemannafrågorna. Vi ha tidigare redogjort för det allmänna utgångsläget i dessa. Från såväl högern som folkpartiet väcktes motioner dels om lagstiftning rörande det personliga arbetsavtalet i syfte att trygga de anställdas rätt till skälig uppsägningstid, sjuklön och semester, dels om förenings- och förhandlingsrättens reglering. Högern nöjde sig emellertid icke med utredningsyrkanden utan utarbetade detaljerade lagförslag i bägge dessa spörsmål. Regeringen åter lät förstå, att den icke ville medverka till en lagstiftning om det personliga arbetsavtalet, som differentierade de materiella förmånerna med hänsyn till tjänstemannagruppernas speciella intressen; däremot framlade den en proposition om lagfästande av förenings- och förhandlingsrätten i huvudsaklig överensstämmelse med de synpunkter, som landsorganisationen utvecklat i sitt yttrande över tjänstemannakommitténs betänkande i ämnet.

Utgången i riksdagen blev en obestridlig framgång för högerpartiet. I fråga om arbetsavtalet måste riksdagen visserligen inskränka sig till att begära framläggandet av nytt förslag skyndsammast möjligt, då andra lagutskottet aldrig hann ingå på en realprövning av högermotionen, men den av högern föreslagna förhandlingsordningen för privatanställda accepterades med obetydliga förändringar. Syftet med denna förhandlingsordning är att möjliggöra för de anställda att, om de åtagit sig viss fredsförpliktelse, hänskjuta tvistefrågor mellan dem och arbetsgivarna till prövning i opartiska former. Detta förfarande närmar sig skiljedomslinjen men bibehåller dock frivillighetens princip. Det utlåtande över tvisten, som den opartiska instansen — i detta fall en av socialstyrelsen utsedd skiljenämnd — har att avgiva, är icke rättsligt bindande för parterna men kan offentliggöras och innebär självfallet därför en stark moralisk press på desamma. Socialdemokraternas motstånd mot denna anordning är icke lätt att förstå. Den på fredsplikten grundade förhandlingsordningen är icke obligatorisk. De tjänstemannaorganisationer, som icke vilja begagna sig därav, kunna liksom förut påkalla förlikningsmannens hjälp enligt lagen om medling i arbetstvister. Förlikningsmannen har även på regeringens förslag fått rätt att hos arbets-

domstolen utverka vitesföreläggande mot tredskande part. Men varför förmena sådan grupper av anställda, som icke vilja eller icke kunna tillgripa fackliga kampmedel, att kompensera sig härför genom att utnyttja skiljenämndsförfarandet? Man har svårt att tolka socialdemokraternas ovilja häremot annat än som ett utslag av den missriktade konservatism, som jämväl vid andra tillfällen kännetecknat deras ställningstagande till de nya problemen inom svenskt arbetsliv.

Förhandlingsrätten förutsätter föreningsrätten. Både regeringens och högerns förslag innehöllo utförliga stadganden till skydd för den positiva föreningsrätten; det senare upptog även bestämmelser mot organisationstvång. Utskottet ansåg emellertid icke tiden mogen för en detaljreglering av föreningsrätten utan stannade vid att i förhandlingslagen införa en allmän klausul om föreningsrättens okränkbarhet. Från socialdemokratiskt håll gjorde man gällande, att denna klausul kunde sättas ur kraft genom avtal och därför icke representerade en tillfredsställande garanti för föreningsrätten. Då utskottsförslaget segrade över hela linjen i Första kammaren men propositionens föreningsrättsliga bestämmelser biföllos i Andra kammaren, blev det sammanjämkning mellan kamrarnas olika beslut i denna punkt, varvid ett tillägg gjordes till föreningsrättsparagrafen, som klart angav dess tvingande karaktär. Högern och folkpartiet hade så mycket mindre anledning att motsätta sig denna sammanjämkning som dess representanter i andra lagutskottet godkänt bestämmelsen om föreningsrättens okränkbarhet under den förutsättningen, att den icke kunde brytas av avtal.

Med lagen om förenings- och förhandlingsrätt har den rättsliga grunden lagts till den moderna tjänstemannarörelsens fortsatta utveckling. Redan har denna rörelse av egen kraft arbetat sig ur det värsta portföret. Frammarschen kan nu väntas ske i raskare tempo. Ett stort ansvar vilar härvid på de ledande männen. De anställdas organisationer få icke bli brickor i det partipolitiska spelet. De få icke upprepa de socialistiska fackföreningarnas stora misstag att sammankoppla fackliga och partipolitiska intressen. Detta står också klart för ledningen både i Daco och inom de fristående tjänstemannaorganisationerna. De försök att politiskt utnyttja de anställdas organisationsväsende, som förekommit från socialdemokratiskt håll inom en av Dacos större underavdelningar, beklagas med rätta av de ansvariga kretsarna. Inför tjänstemannarörelsens genombrott vill man slutligen gärna uttala förhoppningen, att rörelsen i det kommande arbetet skall känna sig som bärare icke blott av gruppens utan även av samhällets intresse. Endast om yrkesorganisationerna besjålas av en sådan anda kunna de göra en insats av bestående värde. En tjänstemannarörelse med denna prägel måste icke minst från konservativ synpunkt hälsas med glädje. Den blir ett stabiliserande element i samhällslivet. Den kan återgiva Larsönerna deras förlorade självförtroende och kanske därmed tillika ett stycke av »melodin, som kom bort».

Makten över "det fria ordet". Konflikten mellan arbete och kapital förtjänar särskilt på ett område uppmärksamhet. Det intellektuella arbetet måste för att komma en större allmänhet till godo samarbeta med kapitalkrävande företag, som stundom vilja vara dess herre i stället för tjänare. Ett tidningsföretag t. ex. måste i vår snöda värld för samarbetet ställa sådana villkor, att företaget med eller utan osynliga tillskott bär sig. Villkoren dikteras av den, som består pengarna. Detta behöver visserligen ingalunda överallt såsom t. ex. i Frankrike leda därtill, att pressen blir ett lydigt redskap för storfinansen. En politiskt och kulturellt livaktig läsekrets utgör utan tvivel det fastaste och sundaste underlag för en tidning. Det »fria» ordet är visserligen en benämning med relativ giltighet. Beroende är varje tidning, av läsekretsen, ägarna eller andra. Men det är en fördel att offentlighetens ljus faller över de faktiska maktförhållanden, som äro bestämmande för en tidning. Annars kan pressen bli ett redskap för ganska dunkla syften.

I Sverige ha oroande tecken på en utveckling i den minst önskvärda riktning under senare tid allt tydligare framträtt. De symptom på en urartning, varom nu är fråga, sammanhännga med metoderna att söka rehabilitera en känd person, indragen i den största finanskrasch, som någonsin förekommit i vårt land, ett drama av internationella och historiska mått. Händelseförloppet ytterkonturer äro väl kända. Det ligger i sakens natur, att en man, som spelat med i ett sådant drama, även har osedvanliga resurser till sitt försvar mot ett tungrott och delvis ålderdomligt rättsväsen. Dettas handhavare ha att värna likheten inför lagen mot alla de krafter, som blott ha ett intresse: att till varje pris fria den åtalade.

Efter en rättegång, som i avseende å försvarets kvantitet och kostnader var rekordmässig, blev emellertid finansmannen i fråga dömd till långvarigt straffarbete och påföljd för brott, innefattande bedrägligt förfarande i flera avseenden. Alla rättsliga former hade iakttagits. Ingen obehörig påverkan till den dömdes nackdel kunde på något sätt påvisas. Uppskov på uppskov beviljades. Ingen processuell förmån förvägrades den åtalade. Full offentlighet rådde. Domstolarnas och deras ledamöters integritet måste sägas vara höjd över allt tvivel. Att meningarna i vissa stycken skilde sig, lär knappast ens från det mest agitatoriska håll kunna åberopas som bevis här emot. Efter domen har intet nytt tillkommit.

För teorin att den dömd skulle vara oskyldig kan man egentligen blott anföra, att all mänsklig rättvisa är ofullkomlig och ingen domare ofelbar, med andra ord, att man aldrig kan vara säker på ett mänskligt domslut. Och så naturligtvis den dömdes energi och ofantliga finansiella resurser.

Utan att tillgripa några förhastade antaganden eller konstruktioner kan man nog tryggt just i detta sista söka nyckeln till denna kampanj, som utmärks av en sällsynt bitterhet mot domstolar och andra myndigheter. Den dömd äger två stora huvudstadstidningar och har resurser att skaffa »utlåtanden» och organisera opinionsyttringar i

stor skala både inom och utom landet. Hans resningsansökan, eller rättare den sällsynt ogenerade kampen mot de myndigheter, som värna rättskraften hos fälld dom, har emellertid blivit en cause célèbre. Varhelst en mot myndigheterna i allmänhet fientlig mentalitet kan uppdrivas, har man en bundsförvant. Varhelst ett misstag i rättsskipningen kan påvisas, blir detta ett indirekt bevis för den dömdes oskuld. När domstolarna och chefen för åklagarväsendet, vilkens kritik av metoderna för resningssökandet befunnits särskilt besvärlig, icke visa lust att ingå i tidningspolemik, framhålles detta i försåtliga vändningar som bevis på dåligt samvete, ej bara av den dömdes tidningsorgan utan även av många eftersägare. Allt under det den dömdes och hans hjälpare göra anspråk på ej blott att vara i god tro — ett ofta mångtydigt begrepp — utan även att kunna bedöma frågan opartiskt, fränkänner man utan rimlig grund domstolar och myndigheter denna egenskap. En juris professor, höjd över alla för andra dödliga gällande fordringar, går i spetsen för propagandan. Professor Lundstedts motiv må vara aldrig så upphöjda, hans ofta förut dokumenterade oförmåga att förstå någon synpunkt, som avviker från hans egen, gör honom synnerligen litet skickad för den överdomarroll, som han påtagit sig. Åklagarmaktens chef framställles offentligen av honom som en skadegörare och likställs med en upprorsman. Och den ofria pressen breder på med allt tjockare färger.

Ett exempel härpå utsattes nyligen från auktoritativt håll för en sådan belysning, att det bör räddas från glömskan. När gent emot professor Lundstedts i riksdagen framställda beskyllningar en annan talare begagnade sin replikrätt och överskred den stadgade repliktiden, avbröts han av talmannen. En av den dömdes ägd tidning framställde denna episod så, som om talmannens ingripande föranletts av innehållet i den avbrutna repliken. Ingripandet kunde ju på detta sätt tolkas till den dömdes förmån; såsom ett efterspel av rätt sällsynt art kan man betrakta den förklaring om sakens rätta innebörd, som talmannen fann sig föranlåten att offentliggöra och som fullständigt blottade halten hos tidningens framställningssätt. Här har man svårt att tala om god tro hos ifrågavarande pressorgan.

Hela den kampanj, som pågår för den dömdes resningsansökan, ger ny aktualitet åt frågan om förhållandet mellan pressen i gemen och finansvärlden. Det viktigaste önskemålet därvid är säkerligen, att varje tidnings finansiella förbindelser i största möjliga utsträckning skola kunna dragas inför offentligheten. Det räcker ej med att aktieägarna äro kända. Publiciteten måste sträcka sig till alla de ekonomiska förbindelser, som äro av sådan art, att de kunna försätta tidningens nominella ledning i ett tvångsläge. De juridiska formerna för en sådan kontroll kunna här ej ens antydast. En uppgiftsplikt från utgivares och aktieägares sida i fråga om finansiella förbindelser kan knappast betraktas såsom obehörigt intrång i *privata* förhållanden, när det gäller kontroll av det offentliga ordet. Naturligen kommer varje fordran på en dylik reform från många

håll genast att betecknas såsom utförbar. Större omvälvningar ha dock både i vår och i gångna tider genomförts. Och frågan blir trängande i samma mån som storfinansens maktsträvanden bli farliga.

Doktrin och teater. Doktrinen förblindar som bekant lätt nog ett självständigt omdöme, men den har mer än förblindat det svenska regeringsorganets teaterkritiker, herr A. Beyer. Vad denne än ser på tiljan i stället för verkligheten, alltid hittar han fram på natten något politiskt sammanhang i stycket — med sens moral, att den svenska borgerlighetens förfall är djupt eller att Hitler icke får »glorifieras» på svenska.

På den förra idén kom han i höstas, då Vasateaterns ambitiösa ensemble visade Bourdets »Sådana tider», i vilket en bankrutad bankir gifter bort sin dotter mot kontant erkänsla; ett starkt patetiskt stycke med träffande karakteristiker och en bestämd social tendens. Det är den tendensen hr B. generaliserar, då han med utgångspunkt från den teaterkvällen påstår, att sådana snuskiga affärer äro en borgerlig ovana. När sedan den snälle författaren låter pjäsen sluta lyckligt i alla fall, konstaterar recensenten, att den där lyckan inte är äkta, därför att den icke är socialistisk. Tyvärr förmenar han sina läsare närmare beskrivning på den speciella lyckan i ett socialistiskt äktenskap.

Däremot är hr B. betydligt mera nöjd med den engelska komedin »Kamratäktenskap», där det unga paret levat ihop en tid redan före äktenskapets ingående, och där giftermålet hotar att leda till skilsmässa på själva bröllopsdagen. Eftersom det i alla fall blir ett borgerligt äktenskap av det hela, kan det emellertid icke vara den nitiske helt till lags. Kvinnan i pjäsen är nog raffinerad att vara kvinnlig, ja, förf. låter henne t. o. m. vara så raffinerad att hon koketterar och ljuger — och undra på då att den socialistiske B. måste förlikna pjäsens tendens vid fru Sigrid Gillners då just aktuella propaganda för kvinnligheten. När sedan förste älskaren i sista akten blir bonde på sina fäders jord, kan detta icke förklaras utan att åtminstone en del av skulden för tilltaget kastas — på hr Göbbels.

Överhuvud taget tycker inte Soc. Dem:s teaterkritiker om bönder. När Vilhelm Moberg i sitt starka ödesdrama »Hustru» med mäktigt patos spelar ut stad mot landsbygd och fabriksstillverkad dussinflärd mot djupt inrotade begrepp om vördnad för ålderdomen, menar hr B., att »dramat är en skoningslös kritik av det gamla, traditionella, på kvinnans ekonomiska ofrihet grundade äktenskapet». Naturligtvis är det bondfolket, som har fel i konflikten med stadsfruntimret. (Inom parentes sagt är det underligt att inte hr B. märkte, vem det var som hade den ekonomiska makten på gården — det var ju en kvinna, svärmodern.) Det är beklagligt för en socialistisk teoretiker av hr Beyers doktrinära läggning att så många pjäser handla om äktenskapet och, om de äro komedier, sluta med äktenskap; äkten-

skapsinstitutionen är ju något, som tillhör det bestående, det är enligt marxistisk vulgärterminologi redan i och för sig dekadant och därmed — borgerligt. Argumenteringen är halsbrytande.

Ännu värre är det emellertid för hr B., att en del författare på senare tid tagit sig för att skriva pjäser om politik. Det sätter strax hans blod i svallning. När Gösta Ekman på Vasan spelade en fransk karriärist i en miljö av bestickning och allsköns korrupcion, utan att i komediens sista akt råka ut för bödeln, och till på köpet i stället blev gift, ser hr B. däri »en dekadansprodukt av den sämsta borgerliga lustspelsfabrikation». Satiren mot demokratiens avarter, som var styckets röda tråd, observerades icke i det svenska regeringsorganet. Och när Dramatiska Teatern visar Värnlunds »Ledaren» med aktuella anspelningar söderut, demonstrerar hr B. mot scendiktatorn i tydlig rädsla att han skall kliva över rampen.

Exemplen kunde flerfaldigas, men detta kan vara nog. Eheu, o quanta sudor! ville man med måttfullhetens och jämnmodets diktare tillropa den flitige sökaren, som finner partipolitiska tendenser i komedierna och kallar dramats skurk för »borgare», nota bene om han är skurkaktig nog. För mycket skarpsinne är det B. ägnar åt sitt sökande, men vad värre är: han blandar på det sättet bort sin uppgift att bedöma den konstnärliga halten och den dramatiska fullviktigheten. Det blir den goda smaken, som får sitta emellan. Och det kan ju vara en smula tråkigt i längden, särskilt om detta skall vara ett prov på det bästa slags marxistiska spis, som i detta nu kan bjudas svensk arbetareklass.

Europas Alltsedan mordet på Dollfuss har Österrikes öde varit **kruddurk**. anförtrött åt ett duumvirat, bestående av förbundskanslern d:r Schuschnigg, representerande det mäktiga kristlig-sociala partiet, och vice kanslern furst Starhemberg, vilken såsom chef för hemvärnen disponerat över regimens förnämsta reella stöd. De båda makthavarnas likställdhet har understrukits av det arrangemanget, att »den fosterländska fronten», den organisation, som var avsedd att för alla goda österrikare ersätta de forna partierna, haft Starhemberg till ledare, medan Schuschnigg där fått nöja sig med att vara sin vicekanslers närmaste man. Att denna tvehövdade regim innanför sina fasader dolde mycken söndring, har ej varit Europa okänt, trots duumvirernas ideliga ömsesidiga lojalitetsförklaringar. I maktstriden har segern ofta tillfallit Starhemberg, som utom över hemvärnets bajonetter även tyckes hava kunnat förfoga över Mussolinis vänskap, det egentliga skyddet för Österrikes tillvaro som »oberoende» stat. Inåt har hemvärnets hövding representerat den mest fascistisk-reaktionära, mot arbetarna kallsinniga strömningen, och han har ofta framstått som en motvikt mot det starka klerikala inslaget i Schuschniggs omgivning. Förhållandet mellan honom och den kristlig-sociala partiledningen, som suttit vid makten under större delen av efterkrigstiden, har alltid varit dåligt, men framför allt har han stått i skarp motsättning till socialministern Dobrets-

berger och jordbruksministern Strobl, vilka utgjort regeringens socialt intresserade och arbetarvänliga inslag.

Den storpolitiska utvecklingen under den förflutna vintern har medfört viktiga förskjutningar i den österrikiska diktaturens grundvalar. Visserligen misslyckades Titulescus och Hodzas försök under statsmannamötena i januari att rycka loss Österrike från beroendet av Italien och ställa det vid de andra Donaustaternas sida i nära kontakt med England och Frankrike. Romavtalen längre fram på våren gävo i stället en fastare struktur åt den italiensk-ungersk-österrikiska ententen. Men spänningen mellan västmakterna och Italien kunde i längden ej undgå att få återverkningar i Central-europa. Så länge det abessinska äventyrets utgång syntes oviss och Italiens militära resurser till betydande del bundits i Afrika, medan dess finansiella tillgångar syntes uttömda, var det ett farligt spel för de vacklande makthavarna i Wien att endast bero av Mussolinis nåd. Och den österrikiska folkstämningen har alltid stått djupt fientlig mot samgåendet med den både hatade och föraktade fienden i söder. Psykologiska, militära och framför allt ekonomiska skäl talade därför till förmån för ett försiktigt närmande till Frankrike och, än mer, England. I Sir Austen Chamberlains Wienbesök i april fick denna omorientering ett tydligt utslag. Samtidigt hade Starhembergs ställning undergrävts även inifrån. Med Italiens stöd hade Wienregeringen trots Lilla ententens protester återinfört den allmänna värnplikten, om också under vissa omsvep. Då armén sålunda avsevärt stärktes, blev hemvärdet överflödigt som stöd för regimen, och från katolskt håll restes allt kraftigare krav, att denna farliga stat i staten skulle oskadliggöras genom avvärning. Till slut ställde sig även Schuschnigg offentligen på denna sida, medan Starhemberg i häftiga anföranden bedyrade, att vägen till hemvärdets avvärning endast ginge över hans lik. Konflikten var sålunda öppen.

Avgörandet kom emellertid utifrån. Abessinien sammanbrott blev för Starhemberg en anledning att i egenskap av hemvärnsledare — ej vicekansler! — lyckönska Mussolini i ett telegram, där fursten ej blott prisade fascismens höga idéer och Italiens insatser i Afrika till civilisationens fromma utan även riktade ytterst skarpa utfall mot Englands politik. Följden blev en intervention från västmakternas sändebud, och vid ett långt och upprört kabinettssammanträde natten mellan den 13 och 14 maj kom katastrofen. Det blev Schuschnigg, som triumferade. Starhemberg och utrikesministern Berger-Waldenegg utstöttes ur regeringen, medan kanslern till chefskapet för försvarsdepartementet nu även lade den direkta ledningen av utrikespolitiken.

Emellertid innebar det skedda ej en fullständig brytning med hemvärdet. Ett visst hänsynstagande till detta döljes väl bakom Dobretsbergers och Strobbs utträde ur regeringen samtidigt med Starhemberg. Och vidare stannade två hemvärdsmän kvar på viktiga ministerposter: d:r Draxler behöll finansdepartementet, medan inrikes- och säkerhetsministern Baar von Baarenfels efterträdde sin chef som vicekansler. Då dessa båda ministrar demonstrativt försäkrade Star-

hemberg om sin orubbliga trohet, är läget rätt oklart. Av intresse är, att Schuschnigg ej kunnat infria sin försäkran omedelbart efter regeringsombildningen, att en ny skapelse, »frontmilisen», skulle ersätta alla de tidigare väpnade organisationerna, utan hemvärdet i stor utsträckning kommer att bestå som väpnad faktor. Däremot hava farhågorna, att Italien ej skulle finna sig i Starhembergs fall, visat sig överdrivna. Mussolini har ej sökt göra sin protegés förödmjukelse och Schuschniggs upphöjelse ogjorda, trots att kanslern vid flera tillfällen sökt demonstrera sitt oberoende av Romregeringen.

Vad som alltjämt ter sig högst problematiskt, är den nyrekonstruerade regimens livskraft. Den verkliga stämningen ute bland folket undandrager sig varje bedömande. Tidigare hava ju vederhäftiga iakttagare hävdad, att nationalsocialister, röda och den nuvarande regimen vardera förfogade över en tredjedel av väljarna. Den ekonomiska återhämtningen, framför allt den starka invasionen av väst-europeiska turister, har otvivelaktigt något dämpat missnöjet. Men det är att märka, att det egentligen blott är de stora lyxhotellen och vinterkurorterna, som gynnats av dessa penningstarka gäster, medan missnöjet alltjämt växer bland den politiskt mycket viktigare massan av små värdshusvärdar o. d. ute i provinserna, som förut levat på de mindre fordrande tyska turisterna och ej fått någon ersättning för dem. Säkert synes vara, att den öppna nazismen av typen Habicht—Frauenfeld gått starkt tillbaka under det sista året. Men i stället göra sig utomordentligt starka sympatier för *Tyskland* gällande i de tongivande samhällsgrupperna. Det är framför allt de fria yrkena och den akademiska världen, som enligt en upprörd fransk iakttagare till $\frac{1}{5}$ äro klara tyskvänner. Belysande är, enligt samma källa, att »Volkskunde» i stortysk anda är modevetenskapen, medan den romerska rätten är på stark retur. Till och med de katolska studenternas organisation, »Neuland», visar öppet sina tyska sympatier. »Das Gesamtdeutschtum», »die gesamtdeutsche Sache», »die deutsche Ostmark» äro slagord i dessa kretsar, dit statstjänstemännen, även de högre, till största delen höra. Skoluppfostran arbetar i samma riktning ända sedan 1919, och enligt uppgift lära liknande idéer göra sig hörda även i film och radio. I de talrika »Turnvereine» vårdas de tyska idealen träget. Sympatierna för det tyska riket hava ytterligare stärkts av skandalen i det stora försäkringsbolaget »Phoenix», där flera av den härskande regimens stöttor, främst den kristlig-sociala f. d. förbundskanslern och krigsministern Vaugoin, komprometterats och de antisemitiska strängarna satts i kraftig dallring.

Viktigast är arméns hållning. Här är fiendskapen mot de slaviska folken av naturliga skäl djupt rotad, medan vapenbrödrskapet med Tyska riket är en levande realitet, både från världskrigets dagar och från tidigare seklers gemensamt vunna ära. Vid festligheterna till 200-årsminnet av Eugens av Savojes död framträdde denna känsla av ödesgemenskap med stor styrka såväl i Berlin, där fältmarskalken von Blomberg hyllade den store fältherren som »ein Soldat des Reiches», som i Wien, där hela det österrikiska generali-

tetet lunchade hos den i Paris och Prag så innerligt avskydde och fruktade herr von Papen. Representativ för dessa österrikiska armékretsar är chefen för krigsarkivet, den framstående historikern och ledamoten av statsrådet von Glaise-Horstenau.

Av stor betydelse i Österrike var naturligtvis Rhenlandsservitutets sönderrivande den 7 mars. Denna yttring av nyväckt tysk styrka och självmedvetande hälsades med tydlig sympati ej blott i den tyskvänliga »Wiener Neueste Nachrichten» utan även i det kristlig-sociala huvudorganet »Reichspost.» Och det är klart, att vetskapen, att en fransk aktion i Centraleuropa hindras eller i hög grad försvåras av en befäst tysk västgräns, fått starka återverkningar i Wien.

Målet för de tyskvänliga kretsarna i Österrike är ej längre en kupp av 1934 års typ. Man hoppas i stället på att i lugn kunna avlösa systemet Schuschnigg med en regering av germanofila högre ämbetsmän och militärer, vilken med stöd av ett plebiscit skulle kunna skrida till »eine kalte Gleichschaltung» med det stora moderlandet utan Europas ingripande.

Otvivelaktigt rymmer Österrikes närmaste framtid farliga riskmoment. Sannolikheten talar för att händelserna komma att även på denna punkt visa fredsfördragets oförenlighet med en lugn utveckling. Förmodligen visar sig den nationella samhörigheten här liksom i Saar starkare än konstlade partimotsatser. Vissa tecken tyda på att man på sina håll i London vill kring den österrikiska diktaturen driva upp en stämning liknande den kring »brave little Belgium» 1914. De stater, som tillhöra folkförbundet, och i synnerhet de, som taga plats i förbundets råd under den närmaste perioden, kunna riskera att i samband med Österrikes vidare öden ställas inför farliga avgöranden, där vissa stormakters maktintressen komma att presenteras såsom de små staternas frihet och självbestämmanderätt.

De franska Efter oroligheterna i Paris i februari 1934 bildade **valen.**

Frankrikes socialister och kommunister en »front commun» med syfte att försvara demokratin och republiken. Under inflytande av den ekonomiska krisen och det mer eller mindre faktiska hotet från den »fascistiska» organisationen »Lex croix de feu» utvidgades denna front under sommaren 1935 till att omfatta även radikalsocialisterna, det stora borgerliga vänsterpartiet. Denna s. k. »folkfronts» sammanhållning stärktes i hög grad av ministären Laval's besparingsdekret för budgetens balansering, i vänsterpressen ofta benämnda »hungerdekreten», av vilka de i detta sammanhang viktigaste inneburo en avsevärd reduktion av krigsveteranernas och krigsänkornas pensioner och en del lägre statsanställdas löner. I januari 1936 antog folkfronten ett gemensamt program för valet till deputeradekammaren, den 26 april och 3 maj. De viktigaste punkterna voro krav på åtgärder mot »fascistfaran», stärkande av N. F. samt en serie sociala reformer, innebärande bl. a. arbetsveckans förkortande, allmänna arbeten för arbetslöshetens bekämpande, förstat-

ligande av Banque de France, statlig kontroll över storbankerna och rustningsindustrin samt upphävande av de viktigaste av dekretlagarna. De i folkfronten enade partierna överenskommo vidare att samverka vid valet enligt följande princip: i den första valomgången kan varje parti uppställa egna kandidater; om en andra valomgång blir nödvändig (vilket inträffar, om ingen kandidat erhåller absolut majoritet i den första) skola samtliga folkfrontister rösta på den vänsterkandidat, som i första omgången erhållit största antalet röster.

Valstriden var detta år ovanligt hård och ledde i mer än $\frac{2}{3}$ av samtliga valkretsar till en andra omgång, varvid folkfronten i regel lyckades hålla överenskommelsen. Av 618 mandat erövrade den 381. Valet blev sålunda en klar vänsterseger, och en av folkfronten stödd regering torde i kammaren äga en majoritet på omkring 140 röster.

Frågan är nu först, hur stora framgångar folkfronten vunnit i kammaren. Dess partier ha sedan våren 1936 ökat sin representation med 37 platser. Segern är sålunda ej överväldigande; det väsentliga är, att man lyckats, i varje fall tillfälligt, ena vänsterpartierna, som tidigare bekämpat varandra.

Av större intresse än folkfrontens antal nya mandat är dock fördelningen av dessa mellan de olika partierna. (Uppgifterna härom variera i olika framställningar, beroende på det ej ringa antalet relativt fristående deputerade; här följas inrikesdepartementets officiella siffror.) Man kan konstatera en oerhörd framgång för ytterlighetsriktningarna. De Moskvaanslutna kommunisterna ha ökat från 10 till 72 mandat, de till andra internationalen anslutna socialisterna (S. F. I. O.) från 97 till 146. Oavhängiga kommunister och socialister ha sjunkit från resp. 11 och 67 till resp. 10 och 37. Radikalsocialisterna ha gått tillbaka katastrofalt, från 159 till 116. Vad den »nationella fronten» — om till den räknas alla till folkfronten ej anslutna partier — angår, har den förlorat 34 mandat (antalet platser i kammaren har sedan sista valet ökat med 3). Det intressanta är emellertid även här att iakttaga förskjutningarna mellan partierna. »Radikala vänstern» eller »oavhängiga radikaler» — d. v. s. vänstra centern — har förlorat 35 — mer än hälften — av sina platser för att nu inneha 31, Flandins parti, vänsterrepublikanerna — d. v. s. högra centern — har sjunkit från 99 till 84 mandat. Folkdemokraterna, närmast ett kristligt-socialt parti, ha lyckats behålla sina 23 platser, medan den rena högern (Marins parti) gått fram från 77 till 88, reaktionära från 6 till 11 mandat. Sammanfattningsvis kan man sålunda säga, att valet 1936 i kammaren medfört en dock ej överväldigande vänsterseger — förskjutningarna äro avsevärt mindre än vid valet 1932 — samt att det inneburit ett förkrossande nederlag för mellanpartierna.

Går man från kammaren till det väljande folket, frapperas man främst av de mycket små förskjutningarna inom valmanskåren. Av sammanlagt $9\frac{3}{4}$ miljoner röster har folkfronten endast lyckats erövrat c:a $\frac{1}{3}$ miljon nya anhängare, medan övriga partiers direkta

förluster uppgå till sammanlagt omkring 100,000. (Skillnaden mellan vinster och förluster förklaras av c:a $\frac{1}{4}$ miljon nya väljare.) Men inom folkfronten ha kommunisterna ökat sitt röstetal med c:a $\frac{2}{3}$ miljon till nära $1\frac{1}{2}$ miljon, oavhängiga kommunister sitt med c:a 100,000 röster till nära 0,2 miljon och oavhängiga socialister sitt med 75,000 till nära 0,6 miljon. Däremot har S. F. I. O. trots sina mandatvinster minskat med omkring 75,000 (uppgifterna växla mellan 50,000 och 100,000) röster till inemot 1,9 miljoner och radikalsocialisterna med närmare 450,000 till 1,4 miljoner. De oavhängiga radikalerna ha gått ned från 1 till $\frac{2}{3}$ miljon, vänsterrepublikerna från 1,3 till 1 miljon, medan folkdemokraterna ökat från något mer än 0,3 till närmare 0,4, och Marinpartiet från 1,2 till inemot 1,6 miljon. Övriga högergrupper ha erhållit sammanlagt omkring $\frac{2}{3}$ miljon röster. Även inom valmanskåren ser man sålunda ytterlighetsriktningarnas frammarsch och mellanpartiernas kraftiga tillbakagång.

Den viktigaste fråga, det franska valet ställer, är emellertid: i vad mån föreligger verkligen en kommunistisk framgång? Äger $\frac{1}{6}$ av det franska folket en kommunistisk övertygelse? Ha forna radikalsocialister plötsligt blivit kollektivistiska? På dessa frågor torde man våga svara nekande. Hos många fransmän förefinnes — det är en truism att säga det — ett behov av att vara så avancerad som möjligt. Från republikens början föreligger vad som kallas ett »glissement à gauche»: republikaner-radikalsocialister-socialister-kommunister. Det radikalsocialistiska partiet, om vilket någon har sagt, att det mindre är ett parti än ett »état d'esprit», har alltmer förborgerligats och förlorat sin tjusning, sedan flertalet av dess krav realiserats; dess hittillsvarande store man, Herriot, vars statsmannagärning i ej ringa utsträckning bestått i att med handen på hjärtat och med vibrerande stämma tala om de odödliga principerna från 1789, har förlorat i auktoritet — han har ju också som partiordförande ersatts med den betydligt radikalare Daladier; Staviskyskandalen skadade åtskilliga av partiets främsta mäns, ja partiets anseende, vilket allt f. ö. sannolikt bidragit till att partiet ingått i folkfronten för att därigenom framstå som mer up to date och sålunda få sitta kvar vid köttgrytorna. Men de främsta orsakerna till ytterlighetspartiernas framgångar torde vara att söka i andra förhållanden: fascistfaran, ett av de sista årens stora slagord, krisen, som för många förkroppsligats i de Lavaliska hungerdekreten, den våldsamma agitationen mot storfinanserna, vilkens spetsar genom att i ej ringa utsträckning även äga intressen i rustningsindustrin jämväl lätt framstått som krigsivrare. Radikalsocialisterna ha redan i regeringsställning visat sin oförmåga att lösa hithörande problem, medan socialister och kommunister ännu ej haft tillfälle att kompromettera sig på samma sätt. Att kommunisternas deltagande i folkfronten ej skrämt småborgerskapet, torde bero på deras anmärkningsvärda smidighet i propagandan. Om kommunistiska åtgärder har föga ordats. I stället har partiet framträtt som småfolkets och

frihetens försvarare mot de »200 familjerna», mot »fascister» och reaktionära. Kommunisterna synas t. o. m. ha glömt internationalismen och världsrevolutionen för att i stället låta höra lätt nationalistiska tongångar; delvis torde detta f. ö. ha sammanhang med Moskvas intresse av ett militärt ej försvagat Frankrike. Symptomatiskt för den franska kommunismen är, att deras stora intellektuella dragplåster, som André Gide, i tal och skrift förfäktat, att först kommunismen skänker individen möjligheter till fri utveckling, först där »kan personligheten slå ut i full blom»; en annan av dess profeter, André Malraux, predikar, att »le communisme restitue à l'individu sa fertilité». Genom sådan propaganda torde kommunisterna ofta ha lyckats att för den franske individualistiske småborgaren framstå som demokratin, rättvisans, individens och individualismens S:t Görän.

Efter en månads underhandlingar konstituerade socialistledaren Blum en ny ministär, i vilken kommunisterna ej ingingo men vilken de lovade sitt stöd. Den kom att bestå av 16 socialister, 13 radikal-socialister, 3 oavhängiga socialister samt tre andra. Det återstår att se, om Blum någon längre tid skall lyckas hålla ihop det parlamentariska underlaget för denna ministär. Det förefaller ej direkt sannolikt, att den onaturliga förbindelsen mellan radikalsocialisterna och kommunisterna skall bli långvarig — sedan länge är f. ö. det förra partiet delat i en moderat och en radikal, numerärt starkare flygel. Den nya kammaren antog i mitten av juni under inflytande av strejkrörelserna, vilka väl utgöra en början på vad Blum en gång så lyckligt kallat »laglighetens semester», en serie långtgående sociala reformer, som upptagits på folkfrontens program, vilken inledning av regeringens arbete torde vara tillräcklig för att komma det borgerliga Frankrike, som röstade med folkfronten, att hesitera. Uppmuntrade av framgångarna torde å andra sidan kommunisterna komma att skärpa sina krav. Det är tvivelaktigt, om den heterogena folkfronten kan hålla inför denna påfrestning. Blir den ekonomiska krisen i Frankrike allvarligare, förefaller det troligt, att två möjligheter föreligga: antingen måste en borgerlig samlingsministär med radikalsocialisternas stöd komma till stånd eller Blum orientera sig längre mot vänster. Intetdera perspektivet bådar gott för den inre ordningen.

Redan tycker man sig ana, att det franska folk, som röstade på folkfronten i missnöje över krisen och i kärlek till en demokrati, det tyckte sig se hotad, snart nog kommer att finna, att många av de förtroendemän, det utsett, även ha andra och mer långtgående mål för sin ambition än de i valrörelsen uppgivna. Det prejudikat, som regeringen Blum skapat genom avsiktlig flathet inför en rent revolutionär åtgärd som fabrikenas besättande, en väl på en del håll välkommen »semester för den individuella äganderätten», behöver ej men *kan* bli början till slutet på den franska liberala demokratin.

Den 20 juni 1936.

Jäsningen i Palestina. Det är icke första gången inbördeskrig rasar i det nya Palestina. Svåra sammanstötningar med betydande materiella skador och många blodiga offer ägde också rum 1921, 1925 och 1929. Men oroligheterna denna vår synas överträffa de tidigare i omfattning och vara svårare att bilägga. Och ändå har man — i motsats till de tidigare revolterna — denna gång icke haft att göra med en i förväg väl organiserad och planerad rörelse, som »släppts lös» i ett gynnsamt ögonblick utan med ett upplopp »i hastigt mod», en av tillfälligheter framkallad spontan reaktion, som sedan utvidgade sig. Stenen, som satte lavinen i rörelse, var ett landsvägsöverfall vid den judiska kolonin Tulkarm i norra Palestina. Arabiska rövare, som hållit sig dolda i ett bakhåll, plundrade resandena i en omnibus, varefter de »singled put three Jews», vilka skötos ned. Judarna hämnades genom att efter ett par dagar sticka ned ett par araber, som voro kända som fanatiska judefiender och kunde misstänkas — möjligen med orätt — för att ha haft sin hand med i spelet. Och sedan rullade händelserna vidare på sätt som telegrammen under snart två månaders tid dagligen kunnat förmåla.

Att man icke haft att göra med en förberedd aktion är ställt utom allt tvivel. Att de arabiska ledarna själva till en början blevo överraskade av den vändning händelserna togo, erkännes även på judiskt håll. Att de ej blott läto händelserna ha sin gång utan även mycket snabbt påskyndade dem genom att underblåsa upphetsningen medelst en agitation på bred basis med en hatfylld presskampanj i städerna och folkuppviglare i landsortens byar och beduin-stammarnas tält samt organiserade och proklamerade storstrejk är mycket lätt förklarligt. I själva verket gävo de första oroligheterna dem en välkommen möjlighet att dra sig ur en brydsam situation, i vilken deras inbördes oenighet, avundsjuka och rivalitet försatt dem. Underhandlingar mellan de ledande arabiska politikerna om sammansättningen av en delegation, som skulle resa till London för att diskutera inrättande av ett lagstiftande råd för Palestina, hade redan pågått en längre tid utan att föra till något som helst resultat, då man varken kunde komma till klarhet om vilka fordringar och önskemål, som skulle framföras, eller vilka personer, som skulle framföra dem. Oroligheternas utbrott medförde ett uppskov och gav de arabiska ledarna en chans »to save their faces» och dessutom att visa världen att ett akut missnöje existerade bland den arabiska befolkningen i Palestina. Att man vågade driva sakerna till sin spets har sin naturliga förklaring i den gångna vinterns händelser. Frankrikes kapitulation inför storstrejken i Syrien, engelsmännens undfallenhet inför de egyptiska nationalisternas krav och Englands oförmåga att hävda sig i den abessinska konflikten verkade naturligtvis stimulerande.

Bakgrunden är naturligtvis arabernas ångestpsykos inför den judiska invandringen, som i ett avgörande moment av spänning inom vida befolkningslager verkat starkare än den påtagliga förbättring i levnadsvillkoren, som denna invandring möjliggjort.

Palestina är det enda landet i världen, som ända sedan världskrigets

slut kunnat glädja sig åt ett oavbrutet stegradt välstånd, som aldrig känt av depression och arbetslöshet, där arbetslönerna äro fem gånger högre än i grannländerna, där skatterna ständigt kunna sänkas och statsbudgeten ändå visar ett permanent överskott, allt enligt uppgifter, som nyligen publicerats av den engelske överkommisariern.

Det måste emellertid beaktas, att trots den girighet, som är arabernas mest utmärkande karaktärsdrag, de dock i stor utsträckning äro blinda för djupare liggande ekonomiska orsakssammanhang och att den breda massan begärligt och utan urskillning lyssnar till slagord, behärskas av religiös fanatism och är ett lättfångat byte för demagogiska uppviolare. Hela den arabiska världen står ännu med ena foten kvar i medeltiden. Trots att automobilerna i allt större utsträckning ersätta kamelerna på karavanvägarna, trots att bullret från flygmaskiner och mausergevär, från grammofooner och radio störa öknens stillhet, har samhället i sina grunddrag bevarat den feodala prägelbåde i öknen och i gränsländernas jordbruksområden, hur stor skillnad i övrigt än må råda mellan befolkningen i dessa båda områden.

I Palestina stod den vid världskrigets slut helt säkert lägre än i övriga arabiska länder. Storgodsägarsystemet var här starkare utpräglat än annorstädes, »effendierna» etiskt och moraliskt mindre tilltalande än i Egypten, Syrien och Irak. Bosatta i städerna — och i många fall överhuvud icke ens i Palestina — bekymrade de sig icke alls om driften av sina vidsträckta domäner annat än ifråga om indrivningen av arrendet från de i obeskrivligt armod, nöd och elände levande statarna. Det är denna storgodsägarklass — vilken mer än någon annan befolkningsslag i Europa och Nära Östern kan göra skäl för benämningarna exploatörer och utsugare — som nu, när dess maktställning rubbats genom den judiska invandringen och därmed följande industrialiseringen av landet med uppkomst även av en fri arabisk arbetarklass, fått en hängiven vapendragare i Folkets Dagblad och dess kolleger här hemma och i andra länder. När denna storgodsägarklass kämpar för Palestinas frihet är det icke för folkets frihet utan för sin egen frihet att ostört få profitera av dess arbete och efter behag utsuga och utnyttja sina underlydande.

De senare ha genom den judiska invandringen och det ojämförliga uppsving denna medfört för landets näringsliv blivit delaktiga av ett allmänt välstånd, som man för ett par årtionden sedan icke skulle kunnat drömma om i Orienten. De ha därför också alltmer övergivit arrendearbetet åt godsägarna för lönearbete åt judarna.

I stor utsträckning ha dessa arabiska arbetare icke deltagit i den nu pågående revolten, utan öppet eller lamt och stillatigande protesterat mot denna. I den mån de ryckts med av sina forna herrar, har det skett på grund av den blinda auktoritetstro, som är Nära Östern egen på grund av dess ännu levande medeltida traditioner, icke av nyväckt klass- eller ens nationalitetsintresse. Den arabiska nationalitetsrörelsen är överhuvud icke en social utan en rent politisk företeelse och i första hand en överklassrörelse.

Det är därför egendomligt att både i den nationella och i den halvkommunistiska svenska pressen se uttryck som de »arabiska småböndernas» sak eller »det arabiska proletariatets» kamp mot den judiska kapitalismen. I själva verket finner man bland Palestinas araber varken småbönder eller kommunistiska proletärer i nämnvärd utsträckning; bägge kategorierna äro däremot ganska talrikt företrädade bland judarna!

Överhuvud skulle en sammanställning av presskommentarerna till de två senaste månadernas händelser i Palestina kunna ge en mycket roande lektyr. Medan antisemitiskt orienterade organ närmast givit uttryck åt oförställd skadeglädje över förstörelsen av judisk egendom och judiska människoliv och velat göra gällande att »de engelska myndigheterna i Palestina vilja hjälpa araberna till varje pris» (men hindras däri av det judiska inflytandet i London), ha judevänliga tidningar velat framställa upproret som i första hand riktat mot England, *icke* mot judarna, och på många håll har man till och med velat fatta upproret som första aktion i en allmän panarabisk offensiv mot England och Europa.

Det senare är helt säkert oriktigt. Som här ovan framhållits kan revolten betraktas som spontan och tillfällig och icke som planerad ens för Palestinas del, än mindre som ett organiserat led i en panarabisk aktion. Givetvis kunna Palestinas araber räkna på alla sina stamfränders sympati, i viss utsträckning även på deras materiella understöd. Men att man icke helt gillar den politik som förts av palestinaaraberna visa t. ex. uttalanden i *El Dsjilrad*, i Wafdpartiets ledande organ i Kairo, en av de mest betydande arabiska tidningarna icke blott i Egypten utan i världen överhuvud, som råda Palestinas araber att acceptera judekolonisationen i Palestina som legitim och föreslå en »Round Table» konferens mellan judar och araber.

Om en sådan skulle kunna leda till omedelbara resultat är emellertid tvivelaktigt. Därtill äro skiljaktigheterna i uppfattning och önskemål alltför stora. Även om det på bägge håll finnas koncilianta element är extremisternas inflytande ännu för stort, särskilt inom det arabiska lägret. Givetvis måste England taga initiativet och spela den medlande rollen icke minst med hänsyn till den utomordentliga betydelse ett lugnt Palestina har för Englands hela världsställning. Men det palestinska problemet kan knappast lösas som en isolerad företeelse utan endast i sammanhang med en lösning av det arabiska problemet som helhet. Och därvid måste man räkna med den panarabiska rörelsen som en realpolitisk faktor och inse att bildandet av ett arabiskt statsförbund möjligen kan uppskjutas men i längden icke undvikas. Det gäller därvid för England att spela sina kort så, att detta förbunds politiska inriktning från början blir orienterad icke mot utan för det Brittiska Imperiet.

—l—

Stickstrumpan och världspolitiken. Missionssyfsöreningen, där man påstods sticka yllestrumpor och samla pengar för inköp av fickbiblar åt tropikernas nakna hednabarn, har varit en källa för

stilla glädje i vida s. k. kulturella kretsar, men det förefaller som om man — åtminstone på sina håll — fått en annan syn på saken under den senaste tiden. Många faktorer ha nog härvid medverkat.

En av dessa är säkerligen den senaste tidens världshändelser. Missionärerna och missionen kommo helt plötsligt att glida in i den politiskt intresserade allmänhetens synfält. Man upptäckte att svenskar i missionens tjänst spelade en roll i Abessinien, att Italien sökte få bort dem ur Eritrea o. s. v. Och när man så ville veta något om Abessinien, om land och folk, om sociala och politiska förhållanden, så erfor man, att de enda som egentligen kunde giva besked härom, det var missionsorganisationerna. Tidvis var Evangeliska fosterlandsstiftelsens missionsdirektor och ett par andra i Ost-Afrika missionerande sällskap och deras expeditioner strängt anlitade av upplysningssökande från pressen, affärsvärlden o. a. Man fick klart för sig, att här fanns en omfattande sakkunskap och ett betydande praktiskt förstånd. Naiviteten och okunnigheten hos dem, som ledde de strumpstickande syföreningarna, var tydligen inte så särskilt stor, om ens alls tillfinnades.

Även på andra sätt har missionen under senare år blivit bättre känd än tidigare. Flera bemärkta resenärer ha med sympati, för att ej säga beundran, skildrat sina iakttagelser av missionen i främmande världsdelar. Affärsmän och kolonialpolitiker, som kommit i beröring med naturfolk, ha ej kunnat undgå att se, hur den vite mannens praktiska verksamhet bland dem, framför allt i form av industrialism, rycker lös människor ur deras primitiva byliv och sammanför stora skaror från olika stammar och tungomål till stora industricentra. Förr ha de levat sitt liv i stammens eller kastens hägn, men plötsligt sönderbrytes deras gamla sociala stöd, och de bli lösryckta, isolerade individer, utsatta för faror och frestelser, som de icke känna och ej äro rustade emot. Det gamla patriarkaliska lydnadsförhållandet gent emot de gamla eller hövdingen viker plötsligt för en otyglad individualism. Många av dem som iakttagit detta ha kommit till den bestämda övertygelsen, att i en dylik situation den kristna missionen egentligen är den enda som kan bygga upp på nytt, väcka och skapa personligheter. Men också missionens folk har självt på ett annat sätt än tidigare — vill det synas — vänt sig till den bildade allmänheten. Så t. ex. har Svenska kyrkans missionsstyrelse, den viktigaste av de svenska missionsledningarna, upprättat ett särskilt sekretariat i Stockholm för upprätthållandet av dessa förbindelser. Genom att leda studiecirklar, anordna föredrag och dylikt har föreståndaren för detta sekretariat, fil. lic. Herman Sandegren, med framgång verkat för sin uppgift. Nyligen har d:r Sandegren dessutom givit ut en liten bok, »Nutida världsmission», som ger en god orientering i missionens direkta och indirekta kulturella, sociala och religiösa verkningar.

Förf. påpekar däri till en början, hur Västerlandet lagt ut sina kommunikationer över hela världen och hur detta nät fått allt tätare maskor. Dit inte järnväg och ångbåt nå fram, dit leta sig bil och

flyg, radio och bio. Till de avlägsnaste vrår på vårt klot förmedla de både varor och tankar, känslor och behov. Vi se resultatet: stor-kapitalism och industrialism, proletarisering och arbetarerörelse, kampen för en högre levnadsstandard och arbetslöshet äro nu kända företeelser över hela världen. Vetenskap, konst och litteratur, pedagogik och livsåskådningar av skilda kvaliteter, arbetshets och nöjeshets, allt detta bidrar att omgestalta och uniformera livet ända bort i små samhällen långt ute i vilda Afrika. Det vore ju orimligt, om ej det djupaste och ädlaste i Västerlandets kulturskatt också skulle föras ut till de icke europeiska länderna och folken. Detta är missionens uppgift, menar d:r Sandegren.

I fortsättningen av den föreliggande framställningen undersöker d:r Sandegren missionens direkta och indirekta verkningar på de folk, inom vilka den arbetar. Han uppvisar, hur kristna personligheter uppstå i de gamla kulturländerna Indien, Kina och Japan och vad dessa kunnat uträtta och allt fortfarande betyda. Ett namn, som här naturligtvis i första hand kommer i åtanke, är den märklige japanske kristne reformatorn och filantropen Kagawa. Kristna inhemska kyrkor organiseras och en kristen kultur framväxer under missionens hägn. Den tid är länge sedan förbi, då man trodde sig kunna av negern eller kinesen genom missionen göra en svart eller gul europé. De måste förbli afrikaner resp. ostasiater allt fortfarande. Denna ståndpunkt har även politikern numera måst tillägna sig. Missionen har också många indirekta verkningar, som äro rätt så belysande för läget. Inom islam försöker man på sina håll få fram en historisk Muhammed befriad från alla beslöjande legender. Man vill ha en profet, som är etiskt ren och oanfäktbar, när han bedömes efter vår tids högsta måttstock, evangeliernas Jesus. Även inom buddhismen har uppstått reformrörelser, som söka åstadkomma en typisk väckelsefromhet bland lekmännen. Missionärernas religiösa förkunnelse sätter tydligen sina indirekta spår i de högsta främmande religioner.

Men missionen har också sina återverkningar på de missionerande kyrkorna. Den har mäktigt bidragit till att göra en splittrad kristenhet medveten om sin inre enhet. Det var på missionsfälten, som det först yppade sig behov att bilda en mera sluten enhetsfront mot gemensamma motståndare och inför gemensamma uppgifter. Ekumeniken är på sätt och vis född genom missionen, och genom missionen öppnades fönstren hos de missionerande kyrkorna, så att sektväsende och självtillräcklig avskildhet i betydande grad blevo utvädrade.

D:r Sandegren menar, att missionen blivit den vite mannens plikt gent emot de färgade folken för att avplana en del av den skuld, som den vite kolonisatören ådragit Västerlandet. Missionen blir därför en »lydnadsgärning», och dess mål blir icke att upprätta något slags medeltida kyrkovälde utan det blir att gå tjänandets och lidandets väg.

G. H—n.